

Az adóreform és az ipari munkásság

Irta Szende Pál

263

A legutóbbi hónapok történetének egyik nevezetes emléke és tanulsága az a harc, melyet a polgárság egy része az ipari munkássággal való szoros kapcsolatban a jelenlegi kormányrendszer ellen folytatott. Sokan úgy fogták föl ezt a szövetséget, hogy az kétoldalu megállapodáson alapult: a munkásság támogatta a polgárságot az adóreform elhalasztása és revíziója iránt indított harcában, viszont a polgárság küzdött azért, hogy a választójogi javaslatnak az ipari munkásságra hátrányos intézkedései abból kiküszöböltessenek. Ez a beállítás mindkét irányban téves, bár sem elvi, sem taktikai szempontból nem eshetett volna kifogás alá, ha a munkásság a szövetség célját és feltételeit így állapította volna meg: választójogi támogatásért az adóreform elhalasztása! De ebben az esetben mindkét osztály mindkét kérdésben egyformán a saját jogos érdekeit védte. Más helyütt¹ már kifejtettük, hogy a választójogi javaslat a kispolgári elemekre majdnem oly sérelmes volt, mint az ipari munkásságra, viszont az adóreform intézkedései az utóbbi osztály szempontjából még súlyosabb megterhelést jelentenek, mint aminőről az iparosok és kereskedők panaszkodtak.

Az ipari munkások adófizetési kötelezettségét az 1875: XXIX. t.-c. szabályozta, mely még ma is élő jog. A törvény 2. §-a szerint a gyárakban, kereskedelmi és iparüzletekben és vállalatokban alkalmazott segédek és segédmunkások, ha 40 forintnál több havi díjat nem huznak, vagy ha darabszámra dolgoznak, a kereseti adó I. osztályának c) alosztályába tartoznak. Az adótétel az adóköteles lakhelye szerint különböző: a fővárosban 10 korona (5 forint), törvényhatósági és rendezett tanácsu városokban, ha lakosságuk 10.000 léleknél nagyobb stb., azonkívül a 15.000 léleknél nagyobb népességű községekben 9 korona, a többi törvényhatósági és rendezett tanácsu városokban, valamint a 8000 lakón fölüli községekben 8 korona, egyéb helyeken pedig 6 korona. Az I. osztályu kereseti adó tisztán fejadó, mert minden munkást, tekintet nélkül jövedelmi viszonyaira, pusztán létezésének tényénél fogva terhel. Súlyosságát még fokozza, hogy a 16 évet betöltött családtagokra is kiterjed ezek adóját szintén a családfő fizeti. A családtagok adótétele a négy helységcsoport szerint: 2 korona 40 fillér, 2 korona, 1 korona 60 fillér, 1 korona 20 fillér. A törvény 11. §-a szerint a gyári, kereskedői és iparossegédek és segédmunkások kereseti adóját a munkaadók fizetik, de jogukban áll az általuk befizetett adót az illetők béréből levonni. A 40 forintnál több havi díjt huzó segédek és segédmunkások a kereseti adó IV. osztályába soroztattak, melynél az adókulcs 1000 koronáig (500 forint) 1%, 1000 koronától kezdve az adótételek fokozatosan emelkednek.

A súlyos fejadó elviselhetetlenül nehezedett a munkásságra s a

1. *A kereskedők és iparosok választójoga, Pesti Napló (1913. január 29. sz. Tömegsztrájk és polgárság, Huszadik Század (1913. február).*

törvényhozás már 1883-ban kénytelen volt az első enyhítő lépést megtenni, midőn az 1883:X. t.-c.-ben a közönséges napszámosokat a kereseti adó megfizetése alól felmentette. Ez azonban csak a legkirívóbb igazságtalanságon segített. A panasz nemcsak a munkások, hanem a munkáltatók körében is általános volt, mert a munkáltatók törvényben megengedett levonási jogának gyakorlása állandó összeütközésekre adott alkalmat, a munkások a levonás ellen tiltakoztak s ellenállásuk a szervezkedés előrehaladásával egyre erősebb lett. A munkáltatók folytonos panaszai következtében az a gyakorlat fejlődött ki, hogy a munkáltató csakis oly munkások béréért szavatol, akik a pénzügyi hatóság részére elkészített kimutatás benyújtása idején (minden év október havában) tényleg munkában voltak s a szavatossági kötelezettség nem terjed ki azokra, akik a jelzett határidő alkalmával már vagy még nem állottak munkában. A munkáltató azonkívül nem szavatol a segédnek és segédmunkásnak azon adójáért sem, mely a szolgálatból való kilépés után vált esedékessé s az adó közvetlenül a munkástól hajtandó be. Darabszámra vagy szakmányba dolgozó segédek és segédmunkások adójáért a munkáltató egyáltalán nem szavatol s az közvetlenül az adókötelestől szedendő be.¹ Ilyképpen az adóteher tulnyomó része ismét közvetlenül a munkások vállaira hárult át. Budapesten például 1891-ben a munkások terhére közvetlenül előíratott 253.727 forint adó, a munkáltatók szavatossága mellett előírt adóösszeg (ennek 80%-a évről-évre be is folyt) csak 99.267 forintot tett ki.² A kereseti adó kivetésével és behajtásával járó zaklatások következtében a munkások gyakran változtatták nemcsak munka-, hanem tartózkodási helyüket is, ami az ipari termelés folytonosságát károsan befolyásolta.

Mindeme okokon kívül a fordulatot főleg az a tény idézte elő, hogy az adóbehajtás a legteljesebb kudarccal járt. Budapesten például 1888 végén a hátralék 573.599 forint volt, ehez járult új előírás gyanánt 228.908 forint, befolyt mindössze 40.049 forint, azaz az összes adótartozás 5%-a. 1894-ben a múlt évi hátralék 791.011 forint, az új előírás 275.893 volt, befolyt 33.915 forint, tehát mindössze 3%. A tetőpontot a hátralék 1895. évben érte el, mikor 1,228.812 forintra emelkedett, a befizetés a befolyt összegnek csak 2% volt s 1896-97-ben a kincstár kénytelen volt a hátralékokból 1,306.126 forintot törölni s még így is maradt 344.637 forint.³ De ezzel azután be is telt a pohár. Loria állítja föl s számos történeti példával világosítja meg azt a tételt, hogy az osztályállam rendszerint csak akkor határozza el magát a legszegényebb osztályokra nehezedő adók eltörlésére, midőn az adók behajtása többbe kerül, mint amennyi bevételt hoznak. Ez következett be nálunk is, mert a behajtási költségek horribilis összegre rugtak. A pénzügyminiszter az 1897. évi 40.390. és 1898. évi 76.785. sz. rendeletekkel kimondta, hogy azok

1. 1897. évi 40.390. sz. pénzügyminiszteri rendelet. 1898. évi 76.785. sz. pénzügyminiszteri rendelet. Dr. Margitay József : Állami pénzügyigazgatás, III. kiadás, 124., 133. lap.

2. Az egyenes adóreformok tárgyában kiadott emlékirat. 1893.53 l.

3. Emlékirat, 53. l. Hegedüs Loránt: Adórendszerünk betegségei, 99. 1.

a segédek, segéd munkások és munkásnők, kik bérüket nem havonként, hanem naponként, vagy hetenként kapják, továbbá azok az akkord munkások, kiknek átlagos napi keresete a lakhelyükön szokásos napszámot meg nem haladja, napszám osoknak tekintendők s az adó alól családtagjaikkal együtt kihagyandók. E rendelet hatása folytán az adóalanyok száma 1893-1901 között 133.099-ről 104.065-re csökkent.¹ 1907-ben ez a szám ismét 113.834-re emelkedett,² ami arra vezethető vissza, hogy számos nagy ipari és bányavállalat a zaklatások által előidézett munkásváltozásoknak véget akarván vetni, egyezséget kötöttek a kincstárral s munkásaik adójának megfizetését levonás igénybevétele nélkül magukra vállalták. A fenti szám még így is — mint később kimutatjuk — csak elenyésző töredékét teszi ki az összes ipari munkáságnak. Mint jellemző ténytet megemlítjük végül, hogy a m. kir. közigazgatási bíróság a fenti rendeletet törvénybe ütközőnek mondotta ki,³ méltónak mutatkozván az amerikai szövetségi és állami legfelsőbb bíróságokhoz, melyek rendszerint semmisnek nyilvánítják a törvényeket, ha azok az alsóbb néposztályok jogos kívánságait akarják kielégíteni.

A tényleges állapot ma tehát az, hogy az ipari munkásság tulnyomó része állami egyenes adót (föld- és házadót nem tekintve) nem fizet. Azt kellene hinnünk, hogy a nagy garral hirdetett adótörvények „szociális vivmányai” ezt az állapotot nemcsak fentartják, hanem az adómentesség körét még jobban kiszélesítik s az eddigi rendeleti uton élvezett mentességeket a törvény biztos alapjára helyezik. Az adómozgalom ideje alatt több ízben érkezett a kormánypárti sajtóból fölhívás és szemrehányás a munkássághoz, miképpen támogathat oly törekvést, melynek célja a kis emberek terhein könnyíteni akaró és a nagy vagyonokra súlyosabban nehezedő adótörvények életbeléptetésének elhalasztása? Nézzünk tehát az új adótörvények szemébe s a vizsgálat ki fogja deríteni, hogy a dicséret csak humbug volt, sőt az új törvények összes fontosabb intézkedései a jelenlegi állapotnál az ipari munkásság szempontjából sokkal hátrányosabbak.

1909. évi adóreform által teremtett változások a következők:

Megszűnik az I. oszt. kereseti adó és a munkásokra nézve helyébe az 1909: X. t.-c.-ben szabályozott jövedelmi adó lép, mely szakit a fejadó rendszerével és látszólag modern elveken épül föl. Minden ipari munkás, akinek évi jövedelme 800 koronát meghalad, adóköteles lesz. A 800 koronán aluli jövedelem — mint a létfontartáshoz szükséges minimális összeg — adómentes marad. A létminimum Ausztriában 1200 korona, Poroszországban pedig 900 márka, a magyar létminimum tehát, főleg az osztrákhöz viszonyítva, igen alacsony. A jövedelmi adó kulcsa fokozatos, t. i. a megadóztatott jövedelem nagyságával nemcsak az adóösszeg, hanem az adóösszeg kiszámításának alapjául szolgáló adószázalék is növekedik. A fokozatos adókulcs minden demokratikus adónemnek első követelménye

1. *Egyenesadó-statisztika VI. kt. 126. l.*

2. *U. a. IX. kt. 296 és köv. l.*

3. *3995/1901. P. sz. ítéletében.*

ugyan, de a magyar adókulcs a kis jövedelmek tekintetében az osztrák skálánál

sulyosabb. 1300 korona jövedelem után a magyar adótétel 9 K, az osztrák 8 K, 2000 korona után 20 K, illetőleg 184 K, 2400 K után 26 K, illetőleg 24 K. Most Ausztriában a jövedelmi adó kulcsát fölemelik ugyan, de csak a magasabb fokokon s a 10.000 koronán aluli jövedelmeknél változatlanul hagyják.

Az 1909 : X. t.-c. eltörölte a családtagok adóját, de viszont oly szabályokat állított föl, melyek kerülő uton ugyanazon eredményt idézik elő. A törvény ugyanis nem a családfő, hanem a háztartás jövedelmét akarja megadóztatni és a 3. §-ban kimondja, hogy az adóköteles egyén jövedelméhez az a jövedelem is hozzászámítandó, mely a vele közös háztartásban élő feleséget, föl- és lemenőket és oldalrokonokat megilleti. Ezen intézkedésnek súlyos hatását csak az 1909. évi képviselőházi tárgyalás folyamán elfogadott módosítás enyhíti, mely szerint a háztartáshoz tartozó családtagoknak az a keresete, mely napszámból vagy hetibérből származik, ha fejenként 500 K-nál nem nagyobb, nem számítható az adóköteles családfő jövedelméhez, ha utóbbinak jövedelme az 1000 K-át meg nem haladja. Hozzászámításnak van helye, tekintet nélkül a jövedelem nagyságára, ha a családtag jövedelme házból, földből vagy tőkéből ered és ha e jövedelem nem nagyobb, mint amennyibe a családtagnak eltartása kerül. A feleségre ez a mentesség nem vonatkozik, az ő jövedelme eltartására való tekintet nélkül hozzászámítás tárgya. A feleség jövedelme akkor is a háztartás fejének jövedelmével együttesen kerül adó alá, ha 800 K-át meghaladó szolgálati illetményt (munkabér, fizetés)¹ élvez. A közös háztartáshoz tartozó lemenők, ha 800 K-nál nagyobb szolgálati illetményt élveznek, erre nézve külön adóznak. Az osztrák személyi adótörvény 157. §-a értelmében a háztartásban élő feleség, lemenők és fölmenők jövedelme a családfő adóalapjához számítandó. Ez intézkedés a háztartásban élő oldalrokonokra nem terjedt ki. A jövedelmi adó módosítása tárgyában benyújtott s jelenleg tárgyalás alatt álló javaslat fönti intézkedést oda módosította, hogy a feleségnek és családtagoknak munkajövedelemből eredő keresete, ha a háztartás összbevétele 4000 koronát meg nem halad, nem lehet hozzászámítás tárgya. Az 1891. évi porosz jövedelmi adótörvény 11. §-a szerint a családtagok jövedelme a családfőével együttesen veendő adózás alá. Az 1906. évi novella föladta a háztartás megadóztatásának elvét s az 1906 június 19-én új szövegben közzétett jövedelmi adótörvény 10. §-a szerint csak a feleség adózik a családfővel együttesen.² A porosz és osztrák módosítások kijelölik egyuttal a magyar törvény módosításának irányát is.

Az ipari munkásokra nehezedő adóterhet, valamint az adóköteles egyének számát a következőképpen számítjuk ki:

1 A jövedelmi adóra nézve kiadott 84,000/1911. sz. végrehajtási utasítás az 1909. X. t. c. 49. §-ra való hivatkozással azt mondja, hogy a feleség ez esetben önállóan adózik. Ez azonban tévedés. Az idézett szakasz csak arra vonatkozik, hogy az adólajstromokban a szolgálati illetmények összege és a reája kivetett adó elkülönítve tüntetessék ki.

2 B. Fnisting: Die preussischen direkten Steuern. I. kt. 154-156. 11. VII. kiadás. 1907.

(11.3%)¹ Ezek közül

Férfi 975.712
Nő 145.280

A 16 éven aluli munkások száma az 1911. évi augusztus 31-iki fölvétel adatai szerint 12-13%-ot tett ki. A férfimunkások közül 20 éven alul volt 26.4% (273.888), 20—24 év között 17.2% (178.749).² A pénztár tagjai az átlagos munkabér nagysága szerint köztudomásúlag I—VIII. osztályba soroztatnak.

I. osztályba tartozott: Napibér I koronáig	202 828 munkás
II. osztályba tartozott: Napibér 1—2 koronáig átlag 1.5 korona	298 635 munkás
III. osztályba tartozott: Napibér 2—3 koronáig átlag 2.5 korona	295 194 munkás
	<hr/>
	796.657 munkás

azaz az összes tagok 71%-a.

Hagyjuk ezeket egyelőre tekinteten kívül és állapítsuk meg a IV-VIII. napibérosztályok adóterhét, még pedig úgy, hogy 300 munkanapot véve az átlagos napibér alapján, kiszámítjuk évi jövedelmüket:

Napibér - osztály	Napibér korona	Átlag korona	Évi jöv. koro	Jövedel mi adótétel	Adózók száma
IV.	3-4	3.50	1050	7	159.934
V.	4-5	4.50	1350	10	77.678
VI.	5-6	5.50	1650	14	51.790
VII.	6-7	6.50	1950	20	20.829
VIII.	7-8	7.50	2250	26	14.104
				Összesen	324.335

Az adótételt minden osztályban az adózók számával szorozva a következő eredményt kapjuk:

napibérosztály	1,129.438 korona
napibérosztály	776.780 korona
napibérosztály	725.060 korona
napibérosztály	416.580 korona
napibérosztály	<u>366.704 korona</u>
Összes adóbevétel ---	3,414.562 korona

A III. napibérosztályban levők jelentékeny része is adózás alá fog kerülni, t. i.

azok, kiknek átlagos napibére 2-70 koronát meghalad. 295.194 munkás közül ide fog tartozni 88.557 (30%), a kezdő 5 koronás adótételt véve alapul az adóteher 442.785 koronával szaporodik, tehát összesen 3,857.347 korona lesz.

Az I—III. napibérosztályban levők a létminimum adómentessége folytán mint önálló adóalanyok az adózást elkerülik ugyan, de ha

1 Az adatokat, amennyiben a forrást külön nem idézzük, az Ö. M. B. P. 1911. évi jelentéséből vettük.

2 Közölte a Népszava 1913 február 15. számában.

268

mint családtagok együttélnek a családfővel, jövedelmük ennek keresetéhez számítandó és a törvény által meghatározott és fentebb már ismertetett határok között adó alá esik. Például az apa keresévénté 1200 koronát, a feleség és a felnőtt fia 600-600 koronát. A háztartás jövedelme 2400 korona s az adó 26 korona, ellenben ha a családtagok 800 koronán aluli jövedelme adózatlanul maradna, akkor az apa adója csak 8 korona lenne, tehát az adótétel emelkedése 225%. A feleség jövedelme akkor is hozzászámítás tárgya, ha a 800 koronát meghaladja. Vegyük például, hogy a férj évi keresete 1400 korona, a feleségé 1000 korona. Ha az adózás külön történnék, úgy a férj fizetne 10 korona, a feleség 6 korona, összesen 16 korona adót. Az összeszámítás folytán elért 2400 korona összjövedelemnek megfelelő adótétel 26 korona, az adótöbblet tehát 10 korona, azaz 64.5%. Minthogy a törvény az 500 koronán aluli napszám és munkabérből eredő jövedelmeket nem föltétlenül zárja ki a hozzászámításból, hanem csak abban az esetben, ha az adóköteles családfő jövedelme 1000 koronán alul marad, ebből következik, hogy ha a családfő jövedelme 1000 koronát meghalad, az 500 koronán aluli munkabérek is az adóalaphoz számíttatnak. Ha a családfő és a családtagok jövedelme külön-külön 800 koronán alul van, de mindegyiküké 500 koronát meghalad, adózásnak van helye. Például a családfő keresete évi 700 korona, ez önállóan adómentes volna, ha azonban felesége és leánya évi 600-600 koronát keresnek (ami önállóan szintén nem esnék adó alá) úgy a háztartás összjövedelme 2000 korona, az adótétel pedig 20 korona. Az 1909. évi X. t.-c. 3. §-nak szövege szerint a napszám- és munkabérből eredő jövedelmek nem vonhatók ki adózás alól azon a címen sem, hogy azok a családtag eltartására használtatnak föl. Végül megjegyzendő, hogy az ipari munkások bár igen csekély részének (főleg falun) kis háza, kertje, földje, haszonbérlete van, vagy a felesége mutathat föl némi kis vagyont. Az ebből eredő jövedelem a munkajövedelemhez hozzászámítandó. Ez ellen elvileg kifogás nem emelhető, csupán a tényt akarjuk megállapítani, hogy mivel az adótétel az összjövedelem után számíttatik ki s az adókulcs fokozatosan emelkedik, a munkabérijövedelemre eső adótétel is nagyobb lesz, mintha a többi jövedelmek nem léteznének. Például egy munkás évi munkabére 1400 korona — ennek adótétele lenne 10 korona — haszonbérletből jövedelme 600 korona, összesen 2000 korona, ennek adótétele 20 korona s így az 1400 korona jövedelemre esik 14 korona, azaz az önálló adótételnél 10 koronával (40%) több.

Végül meg kell említeni, hogy a feleségnek nem munkabérből eredő keresete, bármily csekély összegű legyen is az, a férj jövedelméhez hozzászámítandó. A végrehajtási utasítás 3. § I. pontja közöl is erre vonatkozólag egy vérlázító példát. Ha a

férjnek munkabérijövedelme 750 korona, a feleség pedig 60 korona kamatjövedelmet huz, akkor 810 korona összjövedelem után az adó kivetendő, holott a 60 korona jövedelem nem léte esetén a férj nem esnék adó alá.

A fönti fejtegetések alapján tulzás nélkül állithatjuk, hogy a család-

269

tagok bevonása folytán az ipari munkásság adóterhe 15—20%-ka1 emelkedni fog s azt 4,500.000 koronára becsülhetjük.

A munkabérek részint a fokozódó drágaság, részint a munkásság erősebb szervezkedése folytán emelkedő irányzatot követnek, ami az adóterhet csak fokozni fogja. Igy 1910-1911 között az átlagos osztagemelkedés 11.3%, napibérosztályonként pedig a következő volt:

I.	4.7%	V.	20.4%
II.	4.2%	VI.	24.7%
III.	12.4%	VII.	45.7%
IV.	19.2%	VIII.	36.7%

Az emelkedés tehát az adóköteles felsőbb osztályokban jelentékenyen nagyobb, mint az alsókban. Az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár jelentéseiben folyton találkozunk azzal a visszatérő panasszal, hogy a munkáltatók a biztosításköteles munkások számát és munkabérét a járulékfizetés csökkentése céljából nem vallják be pontosan. Ez arra mutat, hogy az adóköteles munkások száma és jövedelme nagyobb, mint ahogy most kiszámítottuk. Minthogy pedig az 1909:X. t.-c. a munkáltatókat igen súlyos tüntetésekkel szorítja a pontos bevallásra, az adóteher is ezzel emelkedni fog.

Az Országos Munkásbetegsegélyző és Belesetbiztosító Pénztár tagjainak átlagos munkabére 1911-ben 847,232.700 K volt, az emelkedés az előző évhez képest 15.8%. Az egyes napibérosztályok szerint az emelkedés a következő:

I.	3.7%	V.	20.4%
II.	4.2%	VI.	24.7%
III.	12.4%	VII.	45.7%
IV.	19.2%	VIII.	36.7%

tehát az adóköteles felső osztályokban ismét tetemesen nagyobb. A fenti összegből az I-III. napibérosztályra esik 416,630.400 K, a IV-VIII. osztályokra 430,602.300 K. Ez utóbbi összeghez hozzáadva a III. osztály munkabérének (221,395.800 K) 30%-át = 66,518.740 K, összesen lesz: 497,121.040 K. Ezt az összeget a családtagok hozzászámított jövedelmei címén fölemelhetjük 560,000.000 K-ra. Előzőleg kiszámítottunk 4,500.000 K adóbevételt. Ez a fönti összeg-nek 0.8%-a. A jövedelmi adóskála szerint az adótétel 1400 K-nál éri el a 0.8%-ot, ezen jövedelmi összeg pedig 4.7 K napibérnek felel meg. Ha ezt a IV-VIII. napibérosztályba tartozó munkások átlagos béréül (3.5-7.5 K) tekintjük, tulzott mérséklettel járunk el s összes föntebbi számításaink igazolva vannak.

Az Országos Munkásbetegségyógyító és Balesetbiztosító Pénztár kötelékébe nem tartoznak a bányá- és kohómunkások. Ezek száma 1911-ben 81.958 volt (sóbányamunkások nélkül 80.407, a tulajdonképpeni bányamunkások között volt 1225 nő és 2004 gyermek). A férfi bányamunkások napi keresete körülbelül azonos az ipari munkásokéval (legnagyobb átlag napibér 8 K, legkisebb 1 K), sőt sok vidéken kedvezőbbnek mondható. Az átlagos vājárkereset,

270

287 átlagos évi műszakszámot véve tekintetbe, 1141.5 K. A fekete szénbányászat terén az átlagos műszakbér 1911-ben 307.9 fillér, a barna szénbányászatban 333.3 fillér, az átlagos évi műszakszám pedig 291 volt. A választójogi javaslatához csatolt statisztika csak 44.782 bányamunkást és altisztet, azonkívül 1221 tisztviselőt mutat ki (1911). Az eltérés okai abban rejlenek, hogy csak a 24 éven fölülī férfiak vétettek számításba, holott a bányamunkásoknál, éppenugy, mint az iparban, a 24 éven aluliak legalább 30%-át teszik ki az összeségnek, viszont a 18-24 éves munkások között igen gyakori a magas munkabér. A bányamunkások közül csak 34.997 lakik a vállalatok által létesített munkásgyarmatokban, 46.866 többnyire a bányá környékéről való községi lakos, kiknek egy része még a földjét is bérbeadja, hogy munkába mehessen. Nagyon valószínű tehát, hogy a választójogi statisztika ezek egy részét az önálló birtokosok közé sorolta. Ezeknek földből és házból eredő jövedelme jelentékenyen emelni fogja munkabérjövödelmük után fizetendő adótételüket is. A leendő adózók számát az ipari munkásoknál történt számítás alapján legalább is 55.000-re becsülhetjük. Az adóalap hozzávetőleges számításal 80,000.000 K-ra, az adóösszeg pedig 650.000 K-ra tehető.¹

Az ipari és bányamunkásokra nehezedő jövedelmi adóteher tehát kerek számban ötmillió koronára fog rugni.

Ennek az adóbevételnek egyrésze már most is terheli a munkásságot, mert a pénzügyminiszterium számvevőségétől nyert adatok szerint az I. oszt. kereseti adó c) alosztályába tartozó adózók terhére 1912. évben 1,056.425 korona adó iratott elő. Ebben azonban a 80 koronánál kisebb havi fizetést huzó kereskedelmi alkalmazottak adója is befoglaltatik. Megjegyzendő továbbá, hogy a kereskedelmi alkalmazottak és magántisztviselők egyrésze, ha évi fizetésük 2400 koronán alul marad, a kerületi és vállalati betegségyógyító pénztárak kötelékébe tartoznak s így már egyszer tekintetbe vétettek. Ezeknek száma 1911 augusztus 31-én 55.762 volt.² Viszont a budapesti kereskedelmi alkalmazottak és magántisztviselők egyrésze az Országos Munkásbetegségyógyító és Balesetbiztosító Pénztár kimutatásaiban nem szerepel. Közülök a Ferenc József kereskedelmi kórház kötelékébe tartozott 1911. év végén 27.373 férfi és 8078 nő.³ Mindezek eddig ha évi fizetésök, lakbért nem számítva, 960 koronát meghaladott, IV. oszt. kereseti adót fizettek. A föntebb említett 55.762 magánalkalmazotthoz hozzászámítandók amaz állami alkalmazottak is, kik valamely vállalati betegségyógyító pénztár kötelékébe tartoztak. Mindezen többletet ellensúlyozza az a tény, hogy az 1907:XIX. t.-c. 10.§-a szerint az állami, törvényhatósági, községi és közalapítványi vállalatoknál, vagy hivatalokban, ideértve az állami vasutat, postát, távvidát, távbeszélőt és a gyárakat is, továbbá közintézeteknél, ugyszintén nyilvános forgalmu vasuti és gőzhajózási vállalatoknál alkalmazottak

1. *Magyar Stat. Évkönyv. 1911. XIX. köt. 147-150. 11. Wahlner Aladár: Magyarország bánya- és kohóipara az 1911. évben. Bányászati és Kohászati Lapok. 1912. dec. 767-769.*

2. *Népszava 1913 febr. 15.*

3. *A Ferenc József kereskedelmi kórház 1911. évi jelentése, 40. l.*

271

nem esnek a betegség esetére való biztosítás hatálya alá, ha az ezeknél érvényben álló szolgálati rendtartások szerint betegség esetére illetményeik részükre a betegség kezdetétől számítva legalább 20 héten át kijárnak. Ismeretesek azok a viták, melyek egyrészt az Országos Munkás-betegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár, másrészt állami hatóságok és üzemek, egyes városok és közintézetek között támadtak, melyek vonakodtak munkásaikat és alkalmazottaikat a pénztár kötelékébe beiratni. Szakkörökből nyert becslés szerint ezeknek szám, hozzávéve azokat a munkásokat, akik munkáltatóik szándékos vagy véletlen mulasztása folytán kimaradtak a bejelentésből, jelentékenyen fölülmulja azon pénztári tagok számát, akik havidíjas alkalmazottak. Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy az ötmillió adóbevételből négymillió korona új tehernek tekinthető.

A szakirodalomban az adótörvények és végrehajtási utasítások homályos és kétértelmű rendelkezései következtében vita merült föl, vajjon nem kötelezhető-e a munkások a jövedelmi adón fölül még általános kereseti adó fizetésére is?¹ (Az általános kereseti adó kulcsa 1000 koronáig 1%, 2000 koronáig 2%, 2000 koronán fölül 3%, tehát kis jövedelmeknél az adókulcs sokkalta súlyosabb, mint a jövedelmi adónál.) Nézetünk szerint a törvény e magyarázatra alapot nem nyújt, de azért nem lehetetlen, hogy némely buzgó adóközeg e homályt a munkások zaklatására fogja kihasználni.

A teljesség okából megjegyezzük, hogy a kisebb havi fizetésű alkalmazottakra nézve a jövedelmi adó behozatala szintén teheremelkedést jelent. A 800 koronás létminimum igen csekély könnyebbséget jelent, ami abból is kitűnik, hogy az alkalmazott, kinek havi fizetése 70 koronára rug, már adó alá esik. A jövedelmi adó skálája enyhébb, mint a IV. oszt. kereseti adóé volt, de ezt ellensúlyozza az a tény, hogy a Vakpénz, mely eddig adómentes volt, most az adóköteles jövedelemhez hozzászámíttatik. Az 1907. évi adójavaslatokhoz csatolt indokolás szerint az állami alkalmazottak illetményeire kivetett jövedelmi adó a IV. oszt. kereseti adóhoz képest Budapesten 8000 koronáig emelkedik, a második lakpénzosztályba tartozó tisztviselőknél 3200 koronáig szintén; a III. és IV. lakpénzosztály kisebb fizetésű tisztviselőinél, az adótétel egy-két fokozattól eltekintve, vagy emelkedett, vagy pedig változatlan maradt.

A törvény nyújtotta könnyítések oly természetűek, hogy azoknak az ipari munkásság igen kevés hasznát veheti. Az 1909. évi X. t.-c. 12.§-a részletesen felsorolja ama tételeket, melyek az adóköteles tiszta jövedelem kiszámításánál a nyers jövedelemből levonhatók. Ezekből a munkabérekre ugyszólván semmi sem alkalmazható. Még a betegpénztári járulékok levonásának joga is kétes. A törvény szavai szerint levonhatók „azok a járulékok, melyek a fönnálló törvények értelmében a gazdasági, ipari és egyéb alkalmazottak (cselédek) után fizetendő”, ami arra a magyarázatra is adhat alkalmat, hogy a levonás joga csak a munkáltatót s nem

együttal a munkást is illeti meg. Még igazságtalanabb a 12.§ 8. pontja,

1 Dr. Reiner Ede: A jövedelmi adó és a szegény ember Adó- és Illetékügyi szemle 1912. 207. l.

272

mely kimondja, hogy a szolgálati illetményekből eredő jövedelem megállapításánál az adósságok és ezek kamatai, valamint az egyéb magánjogi címen alapuló terhek figyelembe nem vehetőek. Nem lehet megérteni, hogyha az adóssági kamatokat a vagyonos földbirtokos, háztulajdonos és gyáros levonhatják, miért ne illesse meg ugyanezen jog a munkást is, akit a kamatok még súlyosabban nyomnak s kiknek körében az eladósodás általános. Vagy talán attól fél a kincstár, hogy a munkások csak azért fognak adósságot csinálni, hogy a kamatokat az adóalapból levonhassák?

Aránylag legkifogástalanabbak a törvény ama intézkedései (25.§.), melyek a nagyobb gyermeklétszám és keresetképtelenség esetére mérsékléseket engedélyeznek.

Ha oly adózó, akinek jövedelme 8000 koronát meg nem halad, kiskorú gyermekeit vagy más hozzátartozóit saját háztartása körében eltartja, ez esetben a jövedelemadó tételei mérséklendőek:

egy fokozattal két vagy három ily családtag;

két fokozattal négy vagy ennél több ily családtag eltartása esetében.

Amennyiben a fentiek szerint megengedett levonásuk után fönmaradó jövedelem 800 koronánál nem nagyobb, jövedelemadó kivetésének helye nincs. Az adózónak és hozzátartozóinak tartós betegsége vagy munkaképtelensége, valamint a katonai szolgálatra (fegyvergyakorlatra) történt behívás, valamint egyéb rendkívüli körülmények a kivetés során, az illető jövedelem számbavételénél figyelembevehetőek ugyan és ilyen okból az adótételek fokozatai mérsékelhetőek, sőt az adóköteles az adó alól teljesen föl is menthető, de a már jogerősen megállapított ugyanazon évi adónak utólagos helyesbitésére indokul nem szolgálnak. Hasonló intézkedések foglaltatnak az osztrák és porosz jövedelmi adótörvényekben is. A magyar javaslatból ezek eleinte teljesen hiányoztak s a Wekerle-kormány csak az ipari és kereskedelmi érdekképviseltek sürgetésére vette föl azokat a módosított szövegbe.

Nézzük most már az eddigi fejtegetések és számítások ellen fölhozható ellenvetéseket. Azt szokás mondani, hogy a munkásokkal szemben nem fog az adóhatóság tulságos szigorot gyakorolni s nem fogja adóalapjukat az utolsó fillérig kikutatni s így a 800 korona adóhatár a gyakorlatban 1200 koronáig fog emelkedni. Ez igen kevésbé valószínű, mert hiszen a munkabér nagysága az utolsó fillérig éppen úgy pontosan megállapítható, mint az állandó fizetéseké s az adó alól a munkások nehezen bujhatnak ki, annál is inkább, mert a munkáltatókat az új törvény szigorú büntetéssel kényszeríti pontos bevallásra. De ha igaz is volna, akkor sem kell ezt az adóközögek kényére, elnézésére vagy rosszindulatára bízni, hanem törvényben kell az 1200 koronás létminimumot megállapítani. Azt is szokták mondani, hogy a jövőben az ipari munkásokra rótt adót éppen úgy nem lehet majd behajtani, mint eddig. Viszont a munkabérek husz év óta lényegesen emelkedtek s ha sokan ki is bujnak az adófizetés alól, mások, akik eddig adómentesek voltak, kénytelenek lesznek fizetni, mert hiszen a napibérek öt koronán fölül lefoglalhatók (1908: XLI. t.-c. 12.§), azonkívül az adóvégre-

hajtás a zaklatások és politikai üldözések forrásává válhat. A zaklatásokat elő fogja mozdítani, ha a munkáltatók adófizetési szavatossága teljesen megszűnik. Az 1909:X. t. c. 58-69.§-ai megállapítják a munkáltató szavatosságát az államnál, törvényhatóságoknál és nyilvános számadásra kötelezett vállalatoknál levő alkalmazottak adójára nézve, de a képviselőházi tárgyalás folyamán történt módosítás következtében kifejezetten fölmentik őket a szavatosság alól, ha az alkalmazott nem havifizetést, hanem munkabért kap. A számítások ellen fölmerülhet az az ellenvetés is, hogy a munkások jövedelméből a munkaszünetelések folytán jelentékeny összeg vész el s így az adóalap a kiszámítottnál csekélyebb lesz. Aki ezt a kifogást emeli, nem számol az adókivetés technikájával. A pénzügyigazgatóságoknak és az adókivetőbizottságoknak 1.2-1.5 millió adófizetőnek adóját kell majd kivetni. Természetesen ezek nem foglalkozhatnak behatóbban 450-550.000 munkás adójával, különösen amikor még ehhez fog 2-300.000 oly munkás is járulni, akiről csak az adatgyűjtés folyamán nyer majd megállapítást, hogy jövedelmük 800 koronán alul marad.

Az eljárás valószínűleg az lesz, hogy a munkáltatók bemutatva lajstromok és egyéb rendelkezésre álló adatok nyomán a pénzügyigazgatóság az átlagos napibér alapul vételével ki fogja az átlagos évi munkabért számítani, tekintet nélkül arra, vajjon hány napig volt a munkás az év folyamán munkában. Az adókivetési eljárás sokkal bonyolultabb, semhogy abban a munkás eligazodhatna, azonkívül elfoglaltságuk folytán sincs idejük arra, hogy utánajárjanak a dolognak. Ha a szakszervezetek hatáskörükbe az adóvédelmet föl nem veszik, a törvényben meghatározott jogeszközöknek igen kevés munkás fogja hasznát venni.

Az adókivetési eljárásnak néhány, a munkásságra nézve fontos intézkedését akarnók még fölemlíteni: Azok, akiknek adóköteles jövedelme évi 2000 K-t meg nem halad, vallomást adni nem kötelesek. Ha azonban a pénzügyigazgatóság őket vallomásadásra fölszólítja, e fölhívásnak megfelelni kötelesek, ellenkező esetben elsőfokulag megállapítandó adónak 4%-át fizetik pótlék fejében (28, 36.§). Minden háztartás feje a közös háztartáshoz tartozókat név és kor szerint fölsorolni s a kimutatást a községi előjárásnak benyújtani tartozik, mit ha elmulaszt vagy abban valótlanságokat ad elő, annyiszor büntetendő 100 K-ig terjedhető rendbirsággal, ahány adóalanynál ezt a cselekményt vagy mulasztást elkövette (30, 70.§). Az adóösszeírás tehát a munkásságra nézve a birságok bő forrásává válhat. Az adóösszeírás és adókivetés bizottságok útján történik. Ezeknek szervezésénél — bár minden társadalmi osztály érdekeinek megvédéséről gondoskodtak — a munkások képviselétéről nincs szó, pedig ők teszik ki az adózók 35-40%-át. A föllebbezés az adókivető bizottságtól a fölszólamlási bizottsághoz megy, ez utóbbinak határozatai ellen pedig a m. kir. közigazgatási bírósághoz panasznak van helye. Az eljárás oly bonyolult és formalisztikus, hogy még a legintelligensebb ipari munkás sem tudhat a paragrafusok utvesztőjében szakértői tanács nélkül eligazodni.

vagy helyhatósági adó, illetőleg pótdadó ki nem vehető. Jogukban áll azonban a községeknek azokat a községi lakosokat, akik életük 18. évét betöltötték és állami adót egyáltalában nem fizetnek, a napszámosokra megállapított községi adóval megterhelni. A virilista községi képviselőtestületeknek tehát módjukban lesz ezentul is a kiadások terheit a vagyontalan munkásokra és napszámosokra háritani. Ugyancsak fönmarad a gyűlöletes utadóminimum és a községi közmunkaváltság is, mely éppennyug sujta azokat, akik állami egyenes adót nem fizetnek. Figyelmesebben tanulmányozva a törvényt, kitünik, hogy a föntemplített pótdadó-mentesség a munkások jövedelmi adójára nem vonatkozik. A 67.§ szerint a szolgálati illetmények jövedelmi adója után ugy országos betegápolási pótdadó, mint egyéb helyhatósági pótdadó kivetésének helye van. A törvény homályos intézkedései folytán, de különösen annak következtében, hogy a szolgálati illetmények fogalma alá sorozza a munkabéreket és azokat az állandó évi és havi fizetésekkel teljesen azonosítja, következik, hogy a munkások a pótdadókra fektetett helyhatósági adózási rendszert a maga súlyosságában érezni fogják.

***

Foglaljuk most röviden össze, melyek volnának az ipari munkásság kívánságai az adótörvények revíziója szempontjából. Ez annál könnyebb föladat, mert a föntebbi kritikai megjegyzések egyszersmind megjelölték a revízió módozatait is. Csupán a fontosabb kérdésekre térünk ki, a részletek kifejtését ezuttal mellőzzük.

Legfőbb követelmény, hogy az adómentes minimum 800 koronáról fölemeltessék. 1600 korona volna az az összeg, mely megnyugvással el lenne fogadható, de tekintettel arra, hogy a kincstár nehezen határozná el magát erre a lépésre, egyelőre megelégedhetnénk azzal, ha az adóhatár 1200 koronában állapíttatnék meg. Ennél alacsonyabb határ csak akkor kerülhetne szóba, ha az adómentes létminimum összege az adóköteles lakhelye szerint változnék, mert a lakóhely népességének arányában a megélhetés költségei is emelkednek és a legmagasabbak a nagyobb városokban és elsősorban Budapesten. Ki lehetne mondani, hogy a létminimum a falun 1000 koronánál kezdődik, a lakóhely lélekszáma szerint emelkedik és Budapesten eléri az 1600 koronát. Eddigi adórendszerünk egyik alapelve az volt, hogy a városi lakosságot jobban sujtotta. Most a tényleges viszonyoknak és az igazságnak megfelelően az ellenkező irányt kellene követni. Az I. osztályu kereseti adó tételei most annál nagyobbak, minél nagyobb lélekszámú községben lakik az adózó. Legyen ezentul a létminimum annál magasabb, minél népesebb a község. Kivánatos volna továbbá egy oly módozat megvalósítása is, melynélfogva a létminimum nagysága a jövedelmi forrás természetétől függjön. Az oly jövedelmeknél, melyek föld és házbirtokból, vagy tőkevagyonból származnak, legyen a létminimum kisebb, viszont emelkedjék ez a munkából és személyes tevékenységből származó jövedelmeknél. Ebben az esetben szintén lehetne a

275

létminimumot 1000-1600 korona között megállapítani és a munkásság is csak az 1600 koronás határ átlépése esetében adóznék csupán. Ugyanezt az eljárást kell követni az adókulcs fokozásánál is. A munkából és személyes kereseti tevékenységből

eredő jövedelmek skálája legyen enyhébb, mint a föld-, ház- és tőkejövedelmeké. Ez az álláspont nem új, így az angol income-tax, több francia adójavaslat, legutóbb az 1909. évi adókulcs nagyságát aszerint állapítják meg, minő forrásból származik a jövedelem.¹

Föltétlenül megszüntetendő a családtagok közös adózása. Előzőleg több példával igazoltuk be, hogy a családtagok jövedelmének hozzászámítása mily nagy mértékben emeli a munkások adóterhét. Ki kell mondani, hogy a létminimumon aluli munkabérijövedelmek semmi körülmények között, még hozzászámítás útján sem vonhatók adó alá és hogy a családtagoknak létminimumon fölül emelkedő munkabérijövedelmei mindig önállóan adóznak és legfőleg a föld-, tőke- és házbirtokból eredő jövedelem lehet hozzászámítás tárgya. Meg kell engedni azt, hogy az adóssági kamatok és egyéb magánjogi terhek a jövedelemből levonassanak, mert ezek tényleg csökkentik a tisztajövedelmet. Kifejezetten kell a törvényben aziránt is intézkedni, hogy a betegpénztári, társládai és más hasonló járulékokat a munkás is leszámithassa adóalapjából. Ugyancsak törlendők a törvényből mindama intézkedések, amelyek a kisebb fizetésű tisztviselőkre és alkalmazottakra súlyosabb terheket rónak, mint más hasonló adózókra, végül a munkabérből eredő jövedelmekre vonatkozó szabályok külön sorolandók föl.

Az adóösszeírásban és adókivetésben a munkások és fix fizetésű alkalmazottak képviselői is résztvegyenek. Legcélszerűbb volna, ha a munkabérijövedelmek adójának kivetése egészen különálló szervezet és bizottságok útján történnék. Az adóigazgatás terén az önkormányzat elvének megvalósításával már igen jó tapasztalatokat tettek. Ezt az elvet a munkásságra nézve is keresztül kellene vinni és azt hisszük, hogy ez az eljárást rendkívül egyszerűsitené és az adókivetésben való megnyugvást széles rétegekben fokozná. Ha ez az indítvány keresztülvihetetlen volna, akkor gondoskodni kell arról, hogy az adóösszeíró- és kivető-bizottságokban a munkásság képviselői is jelen lehessenek. A szak- és pártszervezeteknek pedig tevékenységüket egy új ággal kell kibővíteni és ez: a tag tagjaiknak nyújtandó és az adókivetési eljárás minden mozzanatára kiterjedő adóvédelem nyújtása.

***

Nagy és fontos föladatok váraкоznak a munkásságra az adóigazgatás és törvényhozás terén. A fegyverkezés költségei egyre szaporodnak, az állami kiadások napról-napra fokozódnak, az összes európai államokban adóemelés van napirenden. Résen kell tehát lenni a magyar munkásságnak is. Az 1909. évi adótörvények revíziójánál először nyílik meg számára az alkalom, hogy mint

1 Edwin R. A. Seligman: L'impôt sur le revenu Traduction française par William Oualid 216-253. l., 374. és köv. l.

hatalmi és politikai tényező befolyását adókérdésekben is érvényesítse. Tekintve azt, hogy érdekei e téren ha nem is mindenben, de sok tekintetben azonosak a polgárságéval, felette kívánatos lenne, ha az a szövetségi viszony, amely a városi polgárság radikális része és a szociáldemokrata munkásság között fönnáll, mindaddig

fönmaradna, amig ugy az adóreformnak, mint a választójogi törvénynek teljes és gyökeres revíziója meg nem történt.